

מערכת צופנים. מבחינה ניאורולוגית שפתו של פלוני היא עתה המשקע של נסיונות חיון, אשר טבעו בו שורה של ניתובים וצמחות כשבילי מוחו ואשר יצרו מחסך-זכרון, מעין אוצר-מוח של דגמים על החיבורים שבניהם המספקים לדובר דחפים ובקורת בכל עת ודבורו (או כתיבתו). כל *parole* היא אפוא מדגם מתוך האוכלוסייה הכוללת הזאת. סימני הצופנים מן ההכרח שיחזרו בשפה נתונה ובמצב-לשון נתון כשיחיות יציבה, בדיוק כאשר יקרה בכל מדגם הנשלף מתוך מצבור גדול. לכן יהיו סימני-הצופנים מאופיינים על-ידי הסיכויים, שיש להם להישלף. שיעור סיכוי זה הוא תכונה, שאינה ניתנת להפרדה מן הסימן עצמו, ולה ערך פונקציונאלי רב בחקר הלשון. לשון היא על-כן עוד משהו נוסף על *la parole*: יש לה אטרובוט כמותי הקשור קשר אינטגרלי לצורה הלשונית במישור הפונמי המורפמי, הטאקסימי והסימאנטי. העד הכמותי הזה אינו הנחה, אלא חוק. ה"סולידאריזם" של המערכת מתבטאת בשלימותה ובחסכון שבה ומופיעה של לשון מתגלים באמצעות שכיחות היקרתם: כל עובדה לשונית מוגדרת בין השאר גם בעזרת שכיחותה ב-*parole*.

השימוש הנובעים מן הנאמר הם רבים: בקריפטוגרפיה, בפענוח חרלותות סתומות, בבניית הכניות של לימוד לשון זרה ובהמצאת שפות כינלאומיות מלאכותיות, אלא שכל אלה אינם מעניינינו. מעניינינו הוא אך ורק, מה לאל ידה של הבלשנות במשמעה זה לסייע להבחין בין ה-*parole* של זה לה-*parole* של זה, כי הדי על הבחנה זאת מתבססות סברות רבות באשר להומוגניות של ספר מקראי זה או אחר. הנה בספרות המקצועית הדנה בשאלות אלה תמצא בכל צעד ושעל את הנימוק מן הסגנון, בין שימש בידי האוזניים הטוענים להומוגניות, בין שימש בידי החלקים הטוענים להטרוגניות. והכל על סמך האמרה המפורסמת, כי "le style est l'homme même"² — ואינו: מבלי להזיק לעובדה, שהמונח "סגנון" אינו קל להגדרו, כדברי Hockett³, ושמשמעו אחד בפי זה ואחר בפי זה, מכל-מקום הוא שייך אל הקטגוריות האיכותיות האסתטיות ונופל על *la qualité d'énoncé*, כדברי Marouzeau⁴. והרי משום היות הסגנון עומד תחת בקרתו המדעית של הדובר (או הכותב) לא ייחד אותו כלל וכלל: כרצונו מרחיב, כרצונו מקצר. יתירה מזאת: תוכן-תוכן וסגנונו. מאי נפקא מינה? שאין לבטוח בדמיון ואף לא בהבדל בין שני סגנונים בבואנו לבדוק, אם ספר פלוני נכתב בידי סופר אחד או בידי סופרים רבים: סגנון קריטריון אובייקטיבי בחקירה הוא פסול.

לצורך אובייקטיביזציה ננקוט דרך אחרת. תחת המונח "סגנון" יבוא האידיולקט או ההתנהגות הלשונית המיוחדת לפלוני בעקבות עברו. חינוכו, קריאתו וכיו"ב המיוחדת לו, כשם שמויחדות לו טבעיות-אצבעותיו. לצורך הגדרת ההתנהגות הלשונית ישמשו קריטריונים רבים ככל האפשר ואלה חייבים שוב לעמוד בקריטריונים אחרים משלהם. עליהם להיות בלתי-תלויים בתוכן ומפני כך אין טעם להשוות אלא כתבים מאותו סוג ספרותי. מבחינה מתודולוגית שגויה היא (ומבחינה תקציבית כובו היא) כל השוואה

2 האפוריזם הזה יצא מפי Georges-Louis Buffon (1707-1788). שהיה חוקר-טבע

בעיקר. הוא השמיע אותו בנאום, אשר נשא, כאשר נחקל חבר האקדמיה הצרפתית

בשנת 1753. מן ההקשר מתגלה, שבין כמות ההתנהגות הלשונית ונטק המלה *style* רק

מחוסר ברירה. אין פלא, שברבות הימים סולפה כוונתו המקורית.

3 F.C. Hockett, *A Course in Modern Linguistics*, New York 1960, p. 556

4 J. Marouzeau, *La linguistique ou la science de langage*, Paris 1950, pp. 40 ff.

מבט חדש על "שאלתו של ס' בראשית"

יהודה ת' רדאי

מאז כתב מ"ד קאסוטו ז"ל את ספרו *La question della "Genesi"* (ולא זכה לראות את הרושם שעשה כפי שהגיע לו), חלו בפאקו המדעי שינויים רבים בכל התחומים (דיסציפלינות). למשל: מן הפילולוגיה העוסקת בחקר לשון מסוימת, בתולדותיה, בקרובותיה ובספרותה נפלגה הלניגוויסטיקה התודה על מנגנון הלשון כפי שהוא ועל דרך פעולתו; נצמדה אליה הטטאיסטיקה, אשר עד אז נחשבה כמחוץ לתחום חקר הלשון ואשר ממילא היתה בינאותה, כי לא ידעה עדיין את הניתוח הרבימטני (*multivariate analysis*); ומשכבה הטטאיסטיקה, חלפו עוד עשרות שנים עד שהופיע המחשב על הבימה ועד שכבש עולמות — פשוטו כמשמעו. בלימודי-הרוח ובפרט בלימודי-קודש חייבות עוד שתי הדיסציפלינות, כלומר, הליגוויסטיקה והטטאיסטיקה ובפרט שתיהן ביוזגן כליגוויסטיקה הטטאיסטי, להיאבק על הכרתן בעיני מלומדים ומן השימוש במחשב יראים ונרתעים אלה שבעתים ואינם מודים בתרומה, שעשויה כלי זה לתרום לקידום חקר המקרא. מטרחה של המסה הבאה להוכיח, כי רבה התרומה של ספרים מקראיים, שאלה העומדת במרכז ספרו הנ"ל של קאסוטו. מי שזכה והכיר את האיש וכן מי שלא זכה ורק הכיר את כתביו יודע, כי בהיותו פתוח לשבילי-מדע חדשים היה הוא, להבדיל מלא-מעטים בין עמיתיו בימינו, מברך על החידושים, שנתחדשו לבקרים בחקר הספרות המקראית — ולמבקרים אותה.

נפתח ברכע התיאורטי של הצד הלשוני, נעבור אל הטטאיסטיקה ונביא קורטוב ממנה. נסיים בפירות הממשיים, אותם נשא מחקר אחד בתחום זה הלכה למעשה ונבחר בוה, שהיה אולי קאסוטו שבע שושם נחת ממנו.

לליגוויסטיקה נקרא נא מכאן ואילך בשם בלשונאי; במה דברים אמורים, שמונח זה לא יחול כאן על הפילולוגיה. מכין רעיונותיה-העיקריים מאז Ferdinand de Saussure, הרי הפורה ביותר בכעיות דיון הוא, שיש להבחין בין *la langue*, מעין מערכת מופשטת, אך "סולידאריזם" הקדמת הגיונית למבעים המבכעעים הדקובעת אותם, ולמבעים אלה עצמם, הם *la parole*. משל למה הדבר דומה? למערכת הכללים

המפשטים של השחמט לעומת תחרות בחדרת במשחק זה.

לא נרחק מן האמת אם נאמר, שהבלשנות היא תהליך ניצול פרוגרסיבי של קביעה זאת. אין הלשון נתפסת עוד כעין מאסה אפורפית, אלא כ-*matrix* מחוטבת היטב של

בין סוגיות. וכן אל להם לקריטריונים ("המשתנים") להיות מוכתבים על-ידי כללי הדקדוק, התחביר וכיוצא בזה, אלא שימושם צריך להיות אופניזאלי. עליהם גם להיות מעבר לסף בקרתו של המחבר, שכן רק בתנאי זה נהיה ודאיים, שלא יוכל המחבר להזיק להם או לא. — ואם הוא אינו מודע להם, קל וחומר שלא יוכל איש לחקות אותו לדעתו. לבסוף, עליהם להיות ספיריים. פוקס ניסח את כל זאת במשפט אחד: "Let then 'style' be exhaustively defined by the totality of all quantitatively tangible data concerning the formal structure of a text."

נאמר לעיל, שמספר המשתנים הלשוניים, שעליהם נסמך, רצוי שיהיה רב, אולם אין לחוש מראש, לאיזה מהם תהיה עוצמה מבחינה ולאיזה לא תהיה. בכך אין כל סיכון, רק עמל-שווא: אם נכלול במערכת המשתנים גם כאלה, אשר לא יבחינו בין סופר לסופר, לא יוכלו לעוות את התוצאות ורק לא תהיה בהם תוספת לאינפורמציה. למשל, ברצוננו להשוות בין ההישגים האקדמיים של סטודנטים לסטודנטיות צעופי, כי למת השכל של כל פרט תהיה עוצמה אקדמית, כי למספר העניינים של כל פרט לא תהיה עוצמה כזאת, ובאשר לגיל, למצא הערתו ולמקום לידתו תיקן, עד אחר ביצוע ההשוואה. כך, למשל ולמען נטוש לרגע את החיבוריה גיידא, נתברר בהמשך עבודת הצוות, אשר בשמו נכתבים שורות אלה, כי ההפרסות אורכי המלים (ביחידות של פונטיות) ושכיחות המעברים בין סוגי מלים (שם עוקב אחרי שם, שם עוקב אחרי פועל, שם עוקב אחרי כינוי-גוף וכיוצא בזה) במקרא כקריטריונים בעלי עוצמה מבחינה בין סופר לסופר, והיא-היידוע הוהייה עצמה רק כמבחינה בין סוג ספיריות לסוגי, בעוד שההפרסות הפעלים לבניינים לא היה בה מאומה לתרום בחקר זה.

אין צורך לומר, שהספירות חייבות למען הדיוק להיעשות באמצעות המחשב, וכמו כן מובן מאליו, שלשם כך יקדמו לספירה ניתוח כל מלה ומלה לפורטיה (צורתה ככתבה) בסיסה כיחידה מילונית, שורשה, אורכה, קידומותיה וסיומותיה, נטייתה, מינה, מספרה ועוד). רישום פרטיה בדרך ההצפה האלפא-בטא-גמטריית והקלטה פרטיה בסרט מאגנטי. לכל מלה ייקרא התקנת הטקסט ורק אחריה אפשריים אפשוריה של כל מופע לשוני לחוד ומתן ביטוי לשכיחותו היחסית בתאחוזים. עם הנתונים האלה בידנו הולכים אנו הלוך וקרוב אל מה שאפשר לבנות מדע-מקרא מדויק, כשלמוח "מדע" ישויה המובן הער והחמור בדעתו של קארל פופר; כל השאג-אינו-אבל-אלא Biblekunde או Biblegelehrsamkeit זה אשר יהא, הכול יודעים, מה רב בו חלקה של השוואת "טנגויות", אך זה הכלל: כל שבהשוואה צריך למדידה ואין לך מדידה בלא ספירה: "Counting brings everything".

"Counting brings everything" — to a certain extent which before floated in the mind indefinitely".
 5 מעונט משיחה אישית עם W. Fuchs. עיין בין שאר כתביו אחד מן האחרונים שבהם, הוא: 1968 Stuttgart, *Nach allen Regeln der Kunst*.
 6 במחקר המדובר כאן השתתפו ארבעה: ד"ר חיים שור מאוניברסיטת תל-אביב, פרופ' משה א' פולטשק מן הטכניון בחיפה, ד"ר יוסף ויקמן מבית-הספר הגבוה לטכניקה באאן שבגרמניה וכתב הטורים האלה, איש-איש ותורמוהו, ורק מפני קרבתו של האחרון אל תחום עבודתו של קאסטרו מדווח הוא לבדו במקום הזה על מעשיו של צוות.

חלילה לא יעלה על הדעת, שעם הספירה המדויקת תם ונשלם תפקידו של המחשב ושעם הישגם של הממצאים תם ונשלם תפקידה של הסטטיסטיקה. נתפוך הוא: מכאן והלאה שני התפקידים אך מתחילים. אם כמדובר המפעלים האינדיווידואליים (la parole) של פלוני הם מוגמים שלופים מאוכלוסייה עצומה וכנראה אינסופית (la langue), או הם מאופיינים על-ידי סטיות, היגוש בהם באשר למופעים לשוניים מסוימים בשכיחותן מן הנורמה — והא לך הקשר ולדעת, אם הם "דומים", נגא מן ההנחה הראשית, שאמנם כן הוא, אדרבה, שהם זהים בתכונותיהם. לסברה זאת ייקרא סברת-האפס. והנה שתי אפשרויות לפנינו: לדחות את סברת-האפס או לא. מקובל, שהסטטיסטיקן יחמיר על עצמו וידחה את סברת-האפס אך ורק בתנאי, שודאותו מגיעה ל-95 אחוזים לפחות, כלומר, הוא יהיה נכון להסתכן לטעות בחמישה מבין 100 מקרים אנאלוגיים. בתנאי זה, ובתנאי זה בלבד, יסיק מסקנה של הטרוגניות ויקרא להבדל בין שני המדגמים מובהק. לשאר הרעיונות הבסיסיים של הסטטיסטיקה — והם אינם מרובים — אין פה מקום. וזאת לדעת, שאי-דחיית סברת-האפס אינה מלמדת בהכרח על הומוגניות.

במקום הזה הגיעה סוף-סוף העת לשוב אל "שאלת ס' בראשית" ולהדגים בקצרה ובאורח סלקטיבי מאוד — הדר"ח כולו על-אודות הניסוי, שנעשה בידנו בס' בראשית, משתדע על מאות עמודים — מה עלה לנו באשר לאחוזות השניה במחלוקת של הספר.

כל מלה בספר נעשה בה מה שנעשה במבואר לעיל. על פרטי הניתוח הלשוני נוספו ליד כל אחת (מלבד איזכורה המדויק) גם שני סימנים: מחד גיסא J או E או P, הכול לפי גיוסותה של סברת המקורות, כפי שהיו כתובה ב-*Judaica*, ומאידך גיסא עוד אות אחת: N, כאשר המלה מופיעה כפי המספר, או H, אם היא נאמרה מפי אחת מנפשות הסופר, או D, אם היא יצאה כדבור ישיר מפי הגבורה. החומר כולו התפרסם ברלוקמן (בלי פרק א וברכת יעקב, אשר שניהם סולקו מן הספירה בהיותם שיריה):

סטיב	ס' בראשית	ס' בראשית	ס' בראשית	ס' בראשית
סטיב	ס' בראשית	ס' בראשית	ס' בראשית	ס' בראשית
סטיב א	64%	64%	64%	64%
סטיב ב	55%	27%	18%	100%
סטיב ג	29%	64%	7%	100%
סטיב ד	48%	34%	18%	100%
סטיב א	74%	5%	21%	100%
סטיב ב	56%	34%	10%	100%
סטיב ג	53%	47%	—	100%
סטיב ד	58%	33%	9%	100%

— וזו אינטרפרטציה דווקא — אין שני המקרים הנזכרים מתמיהים. NE מורכב מסיפור האבות מפרק ב' והלאה, מזה, ומפרשת יוסף, מזה. שני הגושים נבדלים זה מזה בטכניקה הסיפורית, בטיפול בגיבוריהם ובכל הסצנאיו שלהם. בדומה ל NP, שבנוסף גם ער הבהל החוכני: מגולות תולדות. קטעים מפרשת המבול ומכירת המערה — הווה אומר, כי התוכן הוא שגרם.

בשלב השני נבדק ההומוגניות של תאים לבין עצמם. בהעמדת תאים זה מול זה נתגלה:

(7)	NE+NP	מול	NP	=	0.0%	מובהק מאוד מאוד
(8)	NJ	מול	NE	=	56.0%	לא-מובהק מאוד מאוד
(9)	HJ+HE	מול	HP	=	97.4%	לא-מובהק מאוד מאוד
(10)	HJ	מול	HE	=	70.5%	לא-מובהק מאוד מאוד
(11)	N	מול	H+D	=	2.0%	מובהק מאוד מאוד
(12)	H	מול	D	=	40.8%	לא-מובהק מאוד מאוד

השוואות (8) ו(10) מצביעות שוב על שאין כל יסוד להבחין בין J ל-E. מן ההשוואה (9) נובע, שההתנהגות הלשונית של שוחת הנפשות הפועלות היא אחידה לאורך כל הספר ושאיחידות זאת אינה מופרעת באומה מייחסת שיהא זו למקור זה ושיחה זו למקור זה. כמובן אין נבדל הייבוס השויר האלוהי מדיבורו של בשר-ודם. אין צד משותף בין דברי המספרים J ו-E מזה לדבריו של המספר J מזה — ראה השוואה (7) וכמעט כן הוא בין סיפורו של מחבר לשיחתם של גיבוריו — ראה (12). על כל שאר שפע הממצאים, הן המתחייבים אל שלוש החטיבות הגולות של הספר, הן המתחייבים לפריקים מיוחדים והמאירים באור חדש על הפרובלמטיים שבהם — על כל אלה צריך לדגל מפני חוסר מקום. אם כן נותר רק לסכם ולהסיק מסקנות, אולם לפני שנמנה אותן, מן הדין לסייג אותן בהסתגנויות אחרות.

ראשית, האופיטיביות והדיקו של התוצאות אינם נתונים בספק. במלים אחרות: להטיל דופי בשיטה מן הנמנע הוא. בהקשר זה יצוין, שבדיקות דומות, אשר נערכו על-ידינו בספרים מקראיים אחרים, למשל בסי' ישעיהו, בסי' זכריה וב' שופטים', אישרו בלי יוצא מן הכלל את דעת האטכולה הביקורתית ונתקבלו לפיכך בעולם חקר המקרא ברצון. לא ייתכן אפוא לברך על מתודה, כל עוד היא מאשרת סברה רוחת, ולחותה או לפקפק בתקפותה. אם היא מפריכה אותה. אבל אל ישכח, שהסטטיסטיקה מביאה רק הסתברויות ואינה מוסרת דארות חלוטה.

9 Y.T. Radday-D. Wickmann, *The Unity of Isaiah in the Light of Statistical Linguistics*, Hildesheim 1973; idem, *The Unity of Zechariah Examined in the Light of Statistical Linguistics*, ZAW 87 (1975), pp. 30-55; Y.T. Radday-G. Leb-S. Talmon, *The Book of Judges Examined by Statistical Linguistics*, *Biblica* 58 (1977), pp. 469-499

כאשר שני הממדים, היינו ממד המקורות והיפותיטיים (J, E, P) וממד סוגי השיח N, H, D, צורפו למטריצה אחת בעלת 3 x 9 תאים, שאינם מאוכלסים כמובן שווה בשווה, וכאשר אוכלוסיות כל תא, לאחר שנשלפה מן המצבור בהתאם, בותרה שרירותית למדגמים בני 200 מלים כל אחד, נתקבלו מספרי המדגמים כדלקמן:

	E			J		
	P			P		
סה"כ	N	12	55	NE	27	N
	H	2	32	HE	14	H
	D	3	9	DE	55	P
	P	17	96	E	46	סה"כ

מן המבחנים הסטטיסטיים, אשר בוצעו, ירשה המקום להביא רק שניים, ושאר הדברים הנה הם כתובים בספר, לכשיצא לאור אי"ה⁸:

בהתחשב בריאליזציות של 54 משתנים נמצא, שהסתברות של מוצא משותף לכל זוג מבין שלוש המקורות, שאותם מניחה ספרת המקורות, היא כדלקמן:

השוואת J עם E: 82%; השוואת J עם P: 0.000001%; השוואת E עם P: 0.0000001%.

שתיים בולטות בעליל מן הממצאים האלה: (א) להבחנה בין J ל-E, עמוד התורן של סברת המקורות, אין רגליים; (ב) P נראו כמקור נפרד. מה רבה ההסתברות של מוצא אחד ל-J+ E, יובן, אם נזכיר, כי ההסתברות, שהסופר הגרמני Goethe כתב שני מדגמים

מכתבי הפרוזה של עצמו, היא 22% ושהסופר הגרמני Herder אמנם כתב שני מדגמי פרוזה מכתבי, היא 71% (בכל מקרה היה המדגם בן 10000 מלים). אל P נשוב להלן.

הבדיקה הזאת התרכזה בממד המקורות לבדו והתעלמה מממד סוגי השיח (ראה המטריצה למעלה). אליה יושמה שיטה סטטיסטית מתוחכמת יותר הקרויה ניתוח של שונות. זאת בדקה בשלב הראשון את מידת ההומוגניות של כל אחד מששת התאים

המאוכלסים 5 מדגמים לפחות (להוציא DJ, DE, HP). בסקירת התוצאות הבאות יש לזכור, שההסתברות (p) הנופלת מ-5 אחוזים מורה על הטרוגניות:

(1)	NP	=	p	0.4%	מובהק מאוד מאוד
(2)	NE	=	p	3.0%	מובהק מאוד
(3)	NJ	=	p	41.2%	לא-מובהק מאוד מאוד
(4)	HE	=	p	34.8%	לא-מובהק מאוד
(5)	HJ	=	p	29.3%	לא מובהק מאוד
(6)	DJ	=	p	15.1%	לא מובהק מאוד

יצאות התוצאות (1) ו(2). וכאן ראוי להזכיר אזהרה: הנתונים שנמצאו לאחד ואין לערער עליהם, ולאחר האינטרפרטציה הניתנת להם, שהיא או נכונה או לא. לדעתנו

8 הוא גולן ונרפס ב-Pontifical Institute ברומא.

שנית, בעוד שמתוצאה מובהקת מותר להסיק הטרוגניות, מותר להסיק מתוצאה לא מובהקת רק לא-הטרוגניות ולא הומוגניות דאית.

שלישית, אין בידי הגישה הכלשנית-הסטטיסטית אל בעיית אחדותה של יצירה ספרותית ליישב את הסתירות או להסביר את החזרות שבזו. והרי שתי תופעות אלה נודע הן הן, שילדו את סברת המקורות. אלה, כלומר, הסתירות והחזרות, חייבות להיפתר באמצעות הפרשנות הקונטרוציונאלית: זאת או תפותר אותן או לא תפתור. מה שהגישה הנבחרת הראתה, היא רק אחת: פותרתן על-ידי ביתור הספר הנבדק למחברים שונים אין לו על מה לסמוך.

ומכאן אל המסקנות. מהן יובאו פה רק אלה הנבעות ממה שהודגם במאמר זה, והוא נופל אף מהיות תקציר של הדרי"ח השלם.

ראשונה, יש ויש שוני בהתנהגות הלשונית בס'. בראשית מראשיתו עד סופו ובכך הבחינה בצדק האסכולה הביקורתית.

שנייה, הפרדת הקטעים המיוחדים לזמן המיוחדים ל-E אינה מוצדקת כל עיקר. וגם זה מתמטטות הטענה המרכזית, שעליה נשענת האסכולה החלקנית.

שלישית, הקטעים המשויכים למקור P יצאו לכאורה מיד אחרת, אבל הדבר אינו מתבקש, שכן הוא מתבסס על טעות לא מבחינה מקראית, אלא מבחינה מתודולוגית והגיונית. כבר הודגש למעלה, שאין טעם – אדרבה, אסור – להשוות מין עם שאינו מנין: פרוזה עם פיוט, סיפורת עם מאמר, רומאן עם ספר-חוקים. וזוגם זו: משוטמו בידי אבותיה של סברת המקורות כמקור נפויד כל אותם הפרקים והקטעים הדנים בנושאים לגאליים (בריתות ומכירות קרקע), בכרונולוגיה (בפרשת המבול), בתולדות ובגלים (הפרקים ה', י' ו-ל) ובקרבות, שבכולם התנהגות לשונית מיוחדת מחויבת מתוקף החוכן, הרי זה מקרה קלאסי של הנחת המבוקש: אם יוסק לאחר-מכן מהתנהגות לשונית מיוחדת זאת, כי יש לפנינו מקור נפויד. אמת, אין זה בלתי-אפשרי, שאמנם כן הוא, אך ההנמקה אינה משכנעת בשום פנים.

רביעית, בעוד שאין שבר בין המקורות J ל-E ובעוד שהשבר בין שניהם למקור P מרומה הוא לפי שעה, הרי יש שבר חד-משמעי בין N ל-H+D. עובדה זאת לא תפליא את הכלשן החדיש המצוי אצל ניתוח-השיח (Discourse Analysis) ואפילו צפוייה תהיה בעיניו. מומן הודו בה בספריות אחרות ורק בספרות המקראית לא זכתה עד כה לתשומת-לב כלשהי כמעט. השבר בין N ל-H+D דומה ואינו דומה לזה שבין J ל-E+H. דומה הוא בעומקו, אבל אינו דומה מצד אחר: זה מיוסד על סברה של מלומדים והוא נחון בטקסט עצמו תעל-כן הוא תקף יותר. שמע מינה, אילו לא היה מנוס מלייחס את ס' בראשית לשני מחברים, היה צריך להניח, שצאחר כתב את דברי המספר והאחר את שיתחן של הנפשות. ברור, שזה רחוק ומרוחק.

חבל על דאבדין ועל שנבצר מבעלי הפרוייקט הזה להיוועץ במורה הדגול והמלומד, שלבחרו יוצא בכך זה לאור.

סדרום של החוקים בספר דברים

אלכסנדר רופא

[א]

בתחילת שנת הלימודים תשי"ב – היא השנה ששוב לא זכה להשלימה, כי נלקח מן הקתדרה לאחר חמישה שבועות בלבד – חזר קאסטו ללמד את ספר במדבר. הוא פתח במעשה המרגלים שבפרשת "שלח-לך", קרא את הפסיקה הראשונה (במ' יג, א-טו), הכוללת את שמות המרגלים, הציג את השאלה, מהו סדר מניינם של שנים-עשר האנשים שנבחרו לחתר את הארץ.

בתשובתו הטעים קאסטו, שדרך התוהוהוה של תורה שבכתב היתה כזו של תורה שבעל-פה. מסורות עתיקות הותלכו במשך דורות בפי מספרים, עד שהועלו על הכתב; כדי שייקל לזוכרן, סידרו אותן המסרנים בצורה היפה לכך, בסדר אסוציאטיבי, נרשמו הדברים לבסוף במגילות של ספרי המקרא. סידור זה קיים גם ברשימת המרגלים: ארבעת הראשונים נרשמו לפי שבטיהם, כסדרם של בני לאה – ראובן, שמעון, יהודה וששבר (משבט לוי לא נשלח איש); המרגל מיששבר, יגאל בן יוסף, גרר אחריו את הורשע בן נון ואת פלטי בן רפוא – בשלושתם לשונות ישועה; שב המספר לסדרם של בני לאה, לזבולון, ומנה את השליח גדיאל בן סורי, שאליו צירף איש ששמו ושם אביו דומים ביותר – גדי בן סוסי; זה מצד גרר אחריו שם שנגור אף הוא משמה של בהמת רכיבה ומשא עמי אל בן גמלי; סתור בן מיכאל בא אחריו בגלל הדמיון עמיאל-מיכאל; ואחריו סתור בא נחבי בן ופסי, בגלל שיתוף המושג של מחבוא הסתור; האחרון גואול בן מכי, חסר קשר אסוציאטיבי לקדמיו, אך זכרו אותו כמשלים את המניין.

בדרך זו ביקש קאסטו להסביר את המבנה הפנימי של פרשיות, שמטבען אינן מהוות חיבור אורגני, כגון רשימות של שמות או של מצוות בודדות. כך למשל הסביר, שאיסור עבודת המולך בוי"ה, כא בא בתוך איסורי העריות "אף-על-פי שאינו שייך לקהי המין, כנראה מפני שנגרר לכאן על-ידי האסוציאציה שבין המלה "זמורע" (זמורעך לא תחן להעביר למלך) ובין המלה "לורע" שבפסוק הקודם ("ואל אשת עמיתך

1 מ"ד קאסטו, (ערך) וקרא, כתבי-יד שנמסר למערכת האנציקלופדיה המקראית, ביום 17.12.45. בנדפס באנציקלופדיה מקראית ב. וירושלים תשי"ד, טור 885 למעלה, באה המלה "אסמכה" תמורת "אסוציאציה". בלי ספק היא איננה מדי המחבר, אלא משל עורך הסגנון;